

Poleg mest, vasi in gradov prikazuje zemljevid dokaj podrobno in objektivno tudi rečno omrežje, medtem ko so hribovja in gore risani v perspektivi, v obliki gričev, zaradi česar ne dajo dovolj stvarne podobe.

Zemljevid zelo lepo dopolnjuje bogati tekst v gotici, ki pojasnjuje vsebino v nemškem in latinskem jeziku.

Treba je zapisati, da je na tem zemljevidu upodobljen tudi precejšen del današnje Jugoslavije (do Maribora, Šibenika in Beograda). Kot na Madžarskem so tudi na tem območju zemljevida podatki upodobljeni z enako relativno gostoto. In po tem kriteriju se kaže tudi velika (zgodovinska) vrednost zemljevida.

Marko Žerovnik

Novi stenski karti Slovenije

— **Slovenija 1 : 150.000.** Priredila in izdelala Ivan Selan in mag. Marko Žerovnik, sodeloval Dušan Logar, Inštitut za geografijo Univerze Edvarda Kardelja v Ljubljani, izdala in založila Državna založba Slovenije, tiskala tiskarna Ljudske pravice v Ljubljani, 1982, format karte 128 x 184 cm.

— **Socialistična republika Slovenija 1 : 175.000.** Izdelal Geodetski zavod SRS Ljubljana, Kartografski oddelek, 1982, založila Dopisna delavska univerza, tisk Mladinska knjiga Ljubljana, TOZD Tiskarna, format karte 110 x 158 cm.

Prva karta je v osnovi že dobro znana Selanova karta, ki jo je po njegovi smrti noveliral in dokončal Marko Žerovnik v pomembnem sodelovanju z Dušanom Logarjem in Vladimirjem Klemenčičem; Klemenčič je sodeloval pri dvojezičnih krajevnih imenih na avstrijskem Koroškem. Osnova za izdelavo oziroma dopolnitev te karte je bila Selanova karta Slovenije v merilu 1 : 150.000, ki sta jo priredila Valter Bohinec in France Planina. V štirinajstih letih od prejšnje (1968) do te nove izdaje se je v Sloveniji marsikaj spremenilo (avtoceste, akumulacijska jezera, naravni parki, itd.). Osnovna stara karta je v marsičem popravljena in dopolnjena. Dodanih je vrsta povsem novih informacij, kot so npr. najpomembnejša arheološka najdišča, pomembnejši spomeniški objekti, knjižnice in podobno. Največja odlika karte pa je nedvomno v korektno izvedeni pisavi imen po novjših načelih pisave geografskih imen, in to zlasti na dvojezičnih območjih v Sloveniji in izven nje. V to nevhvaležno in zelo zahtevno delo je vložil mnogo truda Dušan Logar, ki je uporabil tudi vse razpoložljive vire ter se v dvomljivih primerih posvetoval z mnogimi posamezniki. Prav v tem in ob drugih, na kratko orisanih dopolnitvah je največja vrednost nove karte. V razumljivi težnji sestavljalcev karte po čim večji popolnosti in velikemu številu informacij, ki jih karta vsebuje, je nekoliko v ozadju njena preglednost.

Generalizacija in selekcija informacij v kartografiji je brez dvoma eno najbolj težavnih in zahtevnih opravil pri sestavljanju take splošne, ter različnim uporabnikom namenjene geografske karte. Če naj bo ta karta v prvi vrsti stenska in šolska karta, torej karta namenjena temu, da visi na steni in jo gledalec opazuje z razdalje dveh ali več metrov, je dejstvo, da se bogastvo informacij ali vsaj večina od njih izgubi, ter se nam v polni luči pokaže šele, ko se karti približamo. V želji po izdelavi univerzalno uporabne karte Slovenije, ko še precej let po vojni za Slovenijo ni bilo na voljo podrobnejših kart, na primer v merilu 1 : 50.000, ali le-te niso bile dostopne najširši javnosti, je razumljivo, da je nastala ta karta, ki je po zasnovi hibrid med pregledno stensko in podrobnejšo karto. Nova karta se po zasnovi ne razlikuje bistveno od starejše izdaje. Očitamo pa ji lahko, da v bistvu ni ne prava stenska in ne dovolj natančna podrobnejša karta. Z ozirom na vse to bi bila ob manjših popravkih, dopolnitvah in pomanjšavi v merilu od 200.000 do 300.000 po svoji zasnovi dokaj dobra in popolna splošna turistično informativna karta Slovenije. Ne glede na to, morda

prehudo kritično pripombo pa je dejstvo, da je doslej opravila pomembno poslanstvo med Slovenci in je še vedno najboljši tovrsten kartografski izdelek pri nas. Njena poglobitna odlika je, da je za predstavitev reliefa uporabljena klasična hipsografska metoda, dopolnjena z obarvanimi višinskimi pasovi in senčenjem, ki je osvetljeno z juga, s čimer so deloma ponazorjena tudi prosojna oziroma osojna pobočja. Žerovnik je v tej izdaji dodatno osenčil in poudaril višine nad 2000 metrov ter s tem omilil v starejši izdaji izstopajoče bele površine v gorskem svetu. Študije o hribovskih kmetijah opozarjajo na to, da bi v bodoče kazalo to karto dopolniti z gradacijo višinske barvne lestvice v rjavi barvi za območje od 600 do 1000 metrov nadmorske višine, ker bi tako prišel bolj do veljave izrazito hribovski svet. Nadalje kaže razmisliti tudi o tem, da bi zgornji višinski pas z belo barvo nad 2000 m znižali na 1800 metrov, ker bi se tako bolj približali zgornji gozdni meji. Prav tako bi z dodatno gradacijo v barvi 10 in 20 metrske izobate prišli bolj do izraza nekateri elementi podvodnega reliefa. Taka prerazporeditev višinskih barvnih pasov bi bila manj mehanična in bolj prilagojena geografski stvarnosti. Kot dediščina prejšnje, starejše izdaje je v tej karti še vedno uporabljena ročno izpisana tipografija, in v bodoče bi kazalo uporabiti modernejše ter zlasti enostavnejše oblike črk, kar bi močno prispevalo k večji preglednosti in eksaktnemšemu videzu karte, iz katere še vedno veje nekoliko »baročni« nadih polpretekle dobe. Kot stenski karti, ki je poleg ostalim uporabnikom v prvi vrsti namenjena šoli, ji lahko zamerimo, da ne istopajo dovolj napisati najpomembnejših geografskih enot, kot so na primer Julijske Alpe, Kras, Pohorje, itd. Na žalost je prišlo pri tiskanju do nekoliko različnih odtisov posameznih štirih listov, ki karto sestavljajo, kar je poglobitna pomanjkljivost, ki pa jo lahko pripišemo tiskarni in ne avtorjem karte.

Druga, karta Geodetskega zavoda v merilu 1:175.000, je za razliko od prve sestavljena iz dveh listov, zahodnega in vzhodnega dela Slovenije. Sama tehnološka omejitev največjega možnega formata tiskanja posameznega dela karte je narekovala tudi merilo karte, ki je nekoliko neobičajno. Ta karta je v bistvu tehnična povečava ročne pregledne karte Slovenije v merilu 1:500.000, z nekaterimi manjšimi popravki in dopolnitvami, ki so se pokazale na prvotno izdelani manjši karti. Nekoliko so med obema kartama spremenjeni tudi posamezni barvni odtenki. Po sami tehniki izdelave je to enostavnejša in po vsebini ter številu informacij znatno skromnejša karta in se v tem mnogo bolj kot prva približuje elementom prave stenske karte. Relief je na njej predstavljen izključno s senčenjem, ki je za naše razmere presenetljivo dobro izdelano in daje, zlasti če karto opazujemo od daleč, dokaj dobro in verno predstavo o razgibanosti Slovenije. Ravnine so prikazane v zelenkastem odtenku, ki pa je enak za Ljubljansko kotlino, obmorski svet ali dele panonskega obrobja. Ker na tej karti ni, poleg senčenja, tudi višinske barvne lestvice, niso vidne pomembne višinske razlike med uravnjavami. Nadalje so v mnogih primerih vprašljive tudi omejitve med razgibanim in ravninskim svetom. Ponekod v hribovitem svetu tudi niso dovolj izrazita nekatera slemena ali hrbti, ki ločijo med seboj posamezne doline. Poleg senčenja in obarvanih višinskih pasov se v zadnjem času precej uporablja še druga metoda, in sicer, da so različni klimatsko vegetacijski tipi dodatno nakazani z ustreznimi barvnimi odtenki. Tega pa avtorji karte tehnično, zaradi razmeroma podrobnega merila, niso mogli napraviti, ker pride tak način upodabljanja zemeljskega površja izrazito do izraza šele pri prikazovanju kontinentov. Zato bi morda le bilo smotno, če bi tej karti v bodoče dodali v različnih barvnih odtenkih posamezne značilnejše višinske pasove. Nadalje lahko prav tako kot prvi karti, navkljub manjšemu številu napisov, zamerimo, da na njej niso dovolj poudarjena nekatera imena večjih regij, ki so ponekod tudi nepravilno ali nerodno postavljena. Karti se pozna, da v njeni zasnovi niso sodelovali geografi. Tu pa tam so tudi netočnosti v pisavi geografskih imen. V naslednji izdaji bi lahko to pomanjkljivost v marsičem popravili. Sodim, da je to karta, ki je v prvi vrsti namenjena osnovni šoli ter spo-

znavanju s temeljnimi geografskimi značilnostmi Slovenije, torej karta, ki ne bi bila preobremenjena z informacijami, ki pa bi prav zato morala toliko bolj smelo in odločno poudarjati najpomembnejša fizično in družbenogeografska dejstva. Zakaj na primer ne bi bila, sicer ustrezno prikazana in generalizirana, prometna mreža poudarjena v enotnem močnejše istopajočem odtenku, tako kot instruktivno izstopajo glavne reke (Sava, Drava in morda za spoznanje premalo poudarjeni Mura in Soča). Za razliko od prve karte so naselja predstavljena s poenostavljenim fizičnim obsegom selišč, in število prebivalstva v naseljih z gradacijo tipografije, ki je nekoliko preveč podobna med posameznimi razredi in je zaradi povečave karte nekoliko preveč razprto postavljena. Ob vsem tem pa se moramo zavedati, da so imeli sestavljalci te karte pred seboj drugačen cilj, kot ob prvi karti, in sicer, kako na čim bolj enostaven in lažje razumljiv način upodobiti Slovenijo. To je prav tako kot pri prvi karti težka naloga, ki je tesno povezana s problemom generalizacije, ki se, na žalost, zaradi samega tehnološkega procesa v kartografiji pokaže v polni luči mnogokrat šele pri končnem izdelku. Ne glede na vse to pa ne gre zanemariti dejstva, da je ta karta povečava karte v merilu 1 : 500.000, ki naj bi jo učenec v klopi imel za istovetno oni, ki visi na steni pred njim.

Pred nami sta torej dve novi stenski karti Slovenije, prva novelirana in popravljena izdaja stare, vsem dobro znane Selanove karte, in povsem nova karta Slovenije, pred katero je, vsaj tako je videti, še dolga življenjska pot v najrazličnejših izvedbah.

Milan Orožen Adamič

Iz ostale jugoslovanske geografske književnosti

Veljko Rogić, Regionalna geografija Jugoslavije, knjiga 1, Šolska knjiga, Zagreb 1982, 219 strani.

Med univerzitetnimi priročniki in drugimi regionalnogeografskimi prikazi Jugoslavije je Rogićeva Regionalna geografija Jugoslavije novost, posebnost, osvežitev in kvalitetna pridobitev. Avtor v uvodu pojasni, da je v knjigi prvi del vsebine predavanj iz regionalne geografije Jugoslavije na Geografskem zavodu PMF v Zagrebu, iz česar sledi, da bo tej knjigi sledil še prikaz regionalnogeografske strukture jugoslovanskega prostora.

Rogićeva Regionalna geografija Jugoslavije se povsem razlikuje od dosedanjih tovrstnih del, še zlasti tudi po svojem modernem in nekonvencionalnem podajanju. Vsebine so dosledno prikazane razvojno in funkcionalno s poudarkom na vzročnem povezovanju dejavnikov, ki so oblikovali prostor SFR Jugoslavije od predzgodovinskega obdobja do danes. S tem pa je že tudi povedano, da gre pravzaprav za zelo posrečen zgodovinsko-prostorski prikaz razvoja, ki ga avtor predava študentom pod naslovom »Zgodovinska geografija Jugoslavije«.

Tudi prvo poglavje, ki je sicer namenjeno kratkemu preglednemu funkcijskemu prikazovanju naravnih elementov, o katerem avtor sam pravi, da služi samo boljšemu razumevanju kasneje obravnavanih prostorskih procesov v posameznih obdobjih, je pisano v stilu ostalih poglavij. Ta nosijo pod skupnim naslovom Osnove zgodovinsko-geografskega razvoja naslednje značilne podnaslove: Predzgodovinsko obdobje, Srednjeveško obdobje, Zgodovinsko-geografske osnove vpliva Osmanskega cesarstva do prve polovice 18. stoletja. Pogoji razvoja in prelomni pomen oblikovanja dominantne podonavsko-srednjejadranske usmeritve jugoslovanskega prostora, Obdobje razvoja dezintegriranega železniškega omrežja do konca prve svetovne vojne — naša industrijska revolucija. Osnove zgodovinske geografije nove meščanske monarhije, Revolucionarno obdobje Jugoslavije.

Naslovi poglavij nakazujejo tudi njihovo dokaj močno vsebinsko usmeritev, ki je opredeljena z enim ali večimi prostorsko relevantnimi dejavniki v posameznih obdobjih. Med njimi izstopajo ob čisto prostorsko opredeljenih zgodovinskih dejavnikih v prvi vrsti prometne smeri in pro-